

Aanzet tot een meerstemmige discussie

Reactie van de Canoncommissie op Piet Emmer

In deze *Kleio* schrijft Piet Emmer wat hij vindt van de vernieuwde Canon van Nederland. De commissie die de Canon heeft herijkt geeft een reactie op zijn kritiek.

James Kennedy is voorzitter Commissie Herijking Canon van Nederland, decaan van het University College Utrecht en hoogleraar Moderne Nederlandse geschiedenis Universiteit Utrecht. Hij schreef deze reactie in samenwerking met de leden van de Commissie Herijking Canon van Nederland: **Hanneke Tuithof, Hubert Slings, Karwan Fatah-Black, Lotte Jensen, Marjan de Groot-Reuvekamp, Abdelkader Benali** en **Kayleigh Goudsmit**.

De redactie van *Kleio* heeft Piet Emmer de ruimte gegeven om commentaar te leveren op de herijkte Canon van Nederland. Een canon ontlokt altijd reactie omdat die uitspraken doet over een gedeeld verleden, waar iedereen eigen opvattingen over heeft. Dat geldt zeker voor historici. Dit is ook zichtbaar in de reactie van Emmer, professor emeritus aan de Universiteit Leiden. We hadden gehoopt op een andere toonzetting, om zo tot een echt gesprek te komen. We zullen proberen de dialoog aan te gaan over de punten die hij noemt.

Emmer ziet de herijking van de Canon als het resultaat van een politieke 'oekaze' van de minister van Onderwijs om de 'zwarte bladzijden' van de Nederlandse geschiedenis uit te breiden. De minister heeft de commissie ruimte gegeven om te kijken of 'schaduwzijden' ('zwarte bladzijden', zoals Emmer ze noemt) voldoende belicht waren; de Tweede Kamer heeft de commissie laten weten dat deze ruimte niet benut hoeft te worden.

Eigen koers

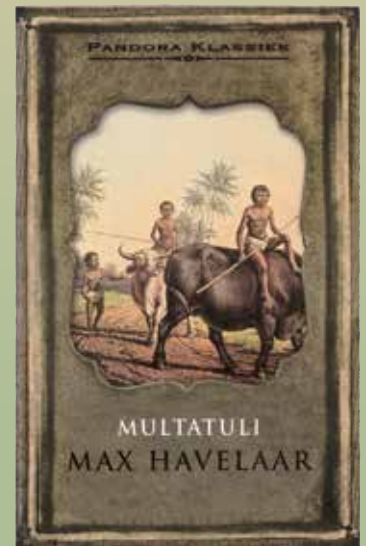
In de praktijk was de commissie geheel vrij om eigen afwegingen te maken. Op geen enkel moment werd onze bewegingsruimte beknot door het ministerie (of door de Kamer). Het is dus misplaatst dat Emmer de handelswijze van het ministerie vergelijkt met het beleid voor geschiedonderwijs ten tijde van de bezetting. We hebben van

meet af onze eigen koers kunnen varen, vastgesteld middels veel onderlinge discussie en debat. Dat is overigens ook de enige mogelijke optie als je acht deskundigen van verschillende pluimage samen in een kamer zet.

Bovendien – en dat lijkt Emmer te zijn ontgaan – nemen we in ons rapport expliciet afstand van het begrip 'schaduwzijden'. In zo'n goed-foutbenadering hadden we geen trek, en in tegenstelling tot wat Emmer poneert, is de herijkte Canon dus allerm minst vol van 'zwarte bladzijden'. We geven in plaats van het bepalen van zon- en schaduwkanten de voorkeur aan 'meerstemmigheid', waarin meerdere perspectieven binnen elk venster mogelijk zijn.

Waar de commissie mee bezig is geweest, is dus iets heel anders dan 'zwarte bladzijden' schrijven, zoals ook te lezen is in de bijdrage van commissielid Hanneke Tuithof in de vorige *Kleio* (5, 2020). We hebben zeven nieuwe hoofdlijnen ontwikkeld om meer structuur te geven aan de vijftig vensters en docenten beter te bedienen. We hebben de teksten grondig herschreven om ze toegankelijker te maken voor lezers. We hebben vensters vaker in internationaal perspectief geplaatst. En zoals gezegd hebben we de 'meerstemmigheid' van perspectieven proberen te bevorderen. De Canon kan het best worden gezien als een geheel, en de commissie heeft getracht om alle verschillende verhalen en perspectieven in de Canon met

elkaar in evenwicht te brengen. Over onze aanpak – enige aandacht voor een balans in de man-vrouwverhoudingen, regionale spreiding, diversiteit naar religie, stand, etniciteit – geeft Emmer geen expliciet oordeel, al is het impliciet duidelijk dat hij het afkeurt. Maar hoe zou het dan wel moeten?

Meer nieuwe vensters

Emmer geeft aan dat hij de 'oude' Canon liever heeft dan de 'nieuwe'. Dat is hem gegund. Hij is echter niet erg duidelijk waarom hij komt tot zo'n fundamenteel oordeel. Hij is erg kritisch over het venster Max Havelaar – hij roept docenten op om het over te slaan – maar dat stond al in de 'oude' Canon en de inhoud is bijna ongewijzigd gebleven. Over de meerderheid van de nieuwe vensters rept hij met geen woord: Trijntje, Jeroen Bosch, de Opstand, Johan van Oldenbarnevelt, Sara Burgerhart, Kolen en Gas, en

Max Havelaar van Multatuli (Eduard Douwes Dekker).

het Oranjegevoel. In feite is zijn kritiek gericht op slechts enkele vensters.

Twee 'nieuwe' vrouwen in de Canon – Maria van Bourgondië en Marga Klompé – acht hij niet belangrijk en ook hen kunnen docenten 'overslaan'. Zijn opmerking over de 'witheid' van Maria bevreedde ons. Emmer zegt dat Maria niet in de Canon zou moeten staan omdat slechts weinigen over haar hebben gehoord. Zou Emmer hetzelfde hebben gezegd over Eise Eisinga, die een betrekkelijk onbekende man was en als verrassende toevoeging in de 'oude' Canon kwam? Het feit dat met Maria de (inmiddels populaire) Bourgondiërs voor het eerst in de Canon terecht zijn gekomen en zij ons bovendien de gelegenheid geeft om over het Groot Privilege en over de eerste jaren van de Staten-Generaal te praten, waren weloverwogen redenen om haar toe te voegen. Dat Willem Drees moest wijken voor Klompé vindt hij niet goed omdat – zo lijkt hij te zeggen – vrouwen in die tijd niet belangrijk waren in de politiek. Daar gaat het niet om. De notie van een verzorgingsstaat die zekerheid biedt van wieg tot graf is pas na Drees in Nederland ontstaan. Klompés Algemene Bijstandswet is een emblematisch voorbeeld van deze ontwikkeling, meer dan de 'ouderdomswet' van Drees,

die ook werd geïntroduceerd in landen zonder verzorgingsstaat. Je zou zelfs kunnen stellen dat het huidige Nederland – met de vergaande individualisering en secularisering – in belangrijke mate te danken is aan Klompés wet en de verzorgingsstaat van de jaren zestig. Emmer hoeft het hier niet mee eens te zijn, maar zijn summiere afwijzing van Klompé doet weinig recht aan de achterliggende afwegingen voor deze keuze.

Anton de Kom

Ook het eerste venster over een zwarte man stuit bij hem op verzet. Het nieuwe venster over Anton de Kom moet het ontgelden omdat hij niet representatief zou zijn in zijn antikolonialisme en zijn nationalisme. Dat De Kom de ervaringen en gevoelens vertolkt van vele Nederlanders die zich in de loop der decennia gediscrimineerd hebben gevoeld, gaat aan Emmer voorbij, terwijl meer aandacht hiervoor juist op zijn plek kan zijn in het onderwijs. De grenzen van het onafhankelijkheidsstreven in Suriname en het Caribisch gebied worden overigens – in tegenstelling tot wat Emmer beweert – juist wél in het nieuwe venster over dit gebied belicht.

Veel aandacht voor deze drie vensters heeft Emmer overigens niet. Eigenlijk zijn de meeste van zijn pijlen op slechts één venster gericht: het 'oude' maar vernieuwde venster over de slavernij. Dat is natuurlijk zijn goed recht, het is zijn specialisme. Hij vindt dat de commissie de Nederlandse slavernij erger maakt dan het was. Nederland was maar een kleine speler in deze Atlantische handel, slavenarbeid vormde niet zo'n groot onderdeel van de totale economie, de Nederlandse slavenhandel was toch al aan het uitsterven, de slaven in Suriname werden in feite goed betaald in vergelijking met sommige Europese loonarbeiders, en het waren witten en hun emanci-

patorische ideeën die op den duur een einde brachten aan de slavernij en niet het verzet van de slaven zelf.

Sommige van deze stellingen doen eerlijk gezegd wat vreemd aan: de notie dat slaven goed in hun levensonderhoud werden voorzien doet denken aan zuidelijke argumenten uit de VS in de jaren 1850 om de slavernij in stand te houden – het ging deze tot slaaf gemaakte arbeiders beter af dan de werknemers in noordelijke fabrieken. Andere stellingen lijken wel wat achterhaald: recent onderzoek (*Slaves, commodities and statistics* uit 2019) heeft uitgewezen dat het aandeel van slavenarbeid in de Nederlandse economie in de laatste helft van de achttiende eeuw groter was dan eerder aangenomen werd. Emmer brengt in zijn reactie vraagstukken en stellingen naar voren die heel bruikbaar zijn voor docenten om een 'meerstemmige' discussie te ontketenen over de omvang, betekenis en erfenis van de slavernij in het Nederlands (en mondiaal) verleden.

De commissie zet graag de discussie voort met critici van de herijkte Canon om tot nieuwe inzichten te komen. Het 'overslaan' van andere perspectieven dient tenslotte niemand, zeker niet in de context van het onderwijs. ■

Boven: Maria van Bourgondië.
Links: Anton de Kom.

